

BRÄNN!

BORGARNA

OLOV SVEDELID

SAGA
EGMONT

BRÄNN
BORGARNA

OLOV SVEDELID

Olov Svedelid

Bränn borgarna

SAGA Egmont

Bränn borgarna

Omslagsfoto: Shutterstock

Copyright © 1982, 2020 Olov Svedelid och SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726411348

1. E-boksutgåva, 2020

Format: EPUB 2.0

Denna bok är skyddad av upphovsrätten. Kopiering för annat än personligt bruk får enbart ske efter överenskommelse med Saga samt med författaren.

1

Det var Magnus som hörde ljudet av de annalkande männen först, klappret från de många hästarna, skramlet från vapnen och han rusade in till mor i huset.

— Mor, det kommer en massa folk.

Hon tittade upp från matbestyren och skyndade ut på gården för att lyssna hon också. Magnus tyckte inte om uttrycket i hennes ansikte men innan han hann fråga vad som stod på sa hon kärvt:

— Hämta far. Fort!

— Men mor ...

— Fort sa jag!

Magnus förstod att det var allvar och sprang så fort benen bar honom in i skogen till gläntan, där han visste far skulle hugga några trån. Ljudet av yxhuggen lät som skarpa, hårda slag som ekade mellan stammarna. När Magnus kom fram hade far just fällt trädet och han och närmaste grannen Elof höll på att kvista.

— Far, det kommer folk och jag kunde höra att dom bar vapen och mor sa att du skulle komma hem genast.

De båda männen såg på varandra. Elof spottade eftertänksamt på marken och strök sig över sitt svettiga ansikte med tröjärmen. Elof var en liten tjock karl som inte nådde far längre än till axeln.

— Jojo, det är den tiden nu, sa han tonlöst. Kommer dom till ditt i dag blir det till mitt i morgon.

— Jag har inte mer att ge, muttrade far. Tar dom det sista blir det nöden.

Elof gav till ett kort, bittert skratt och kände på yxeggen med tummen som om han prövade för nya hugg.

— När började dom bry sig om vår nöd? När korna kan spinna silke får vi vår rätt.

Far rätade på sin långa, seniga gestalt och svarade mörkt:

— Frivilligt lär det inte bli denna gång.

Elof skrattade igen och Magnus hade aldrig hört honom skratta så där underligt. Magnus förstod fortfarande inte vad som höll på att hända. Varför hade far blivit så där svart i ögonen som han kunde bli då han var ursinnig över något. Mor hade alltid sagt, att hans eldfängda humör skulle bli hans olycka, men far svarade då att man var som man var och man kunde inte ändra på sin natur.

— Den dansen skulle jag vilja se, utbrast Elof. En ensam småbonde mot en skog av hillebarder och svärd.

— Det var bråttom sa mor, påminde Magnus försiktigt och far ryckte till.

— Sant. Vi får inte lämna mor ensam med det rövarpaketet.

— Men vilka är det som kommer?

— Fogden förstås. Den värsta rövaren i socknen.

— Hela landet är fullt av såna rövare, menade Elof som också fick bråttom hem.

Far gick före på stigen med väldiga kliv och Magnus skyndade efter. Fogden! Inte herr Jösse Eriksson själv utan hans mannar förstås. Magnus hade hört byborna tala om fogdens alla bovstreck och det fanns ingen som hade haft något gott att säga om honom.

Han mindes gångerna de varit på gården tidigare. En ko efter en annan ko, en häst efter en annan häst, en tunna säd efter en annan tunna och varje gång hade far varit

svart i blicken, men varit tvungen att låta dem hållas. Men vad Magnus kom ihåg hade de inte varit så många då.

Nu stod hela följet på gårdsplanen. Underfogden Jon Wale, bredbent och myndig, med silverkedjan om halsen och ett brett svärd vid sidan och bakom honom knektar, som vilade på de långa hillebarderna. De hade järnhjälmar på huvudet och plåtar på bröstet och såg ut att vara redo för strid. Wale hade sagt något till mor och hon hade börjat gråta. Magnus visste hur sällan det var som mor grät så det måste ha varit något mycket allvarligt hon fått höra. Magnus märkte ett hest mörrande från far och såg hur händerna knöts till hårda nävar. Magnus tänkte gå vid sidan av far, men mor vinkade honom till sig.

— Vad gäller saken? frågade far.

— Det vet du, bonde, svarade underfogden hånfullt.

— Jag vet inte ditt ärende. Jag har ingen skuld.

— Lär dig räkna, bonde, så vet du vilka skulder du har.

Far ställde sig mitt emot Jon Wale på bara någon meters håll och korsade armarna över bröstet. Utan att veta om det kramade mor Magnus överarm så hårt att han måste bita ihop tänderna för att inte skrika. Inne i stugan gnällde småsyskonen, men mor verkade inte som om hon lyssnade till dem.

— Mina skatter är gäldade, fortsatte far.

Underfogden drog mungiporna uppåt och det såg ut som om han njöt av fars ilska. Långsamt tog han upp ett papper ur den väska av skinn som hängde runt hans tjocka hals. Han rullade upp papperet och visade far.

— Läs själv, bonde, vad det står här. Läs högt så att vi alla får höra vad myndigheterna har att säga om du är skyldig något eller inte. Nå? Läs då, bonde! Blir det något av?

Han visste att far inte kunde läsa. Ingen bonde vad Magnus visste kunde läsa, sådana konster hörde lärt folk

till.

— Jaså, bonde, du fattar inte bokstäverna? Då får jag väl läsa högt då och lyssna nu noga på vad du har att rätta och packa dig efter.

Underfogdens svenska var mycket dålig, men han hade lärt sig så mycket att den var begriplig i alla fall. Någon hade sagt att han kom från Tyskland, men vad det var för konstigt land hade Magnus inte en aning om. Han hade aldrig varit utanför socknens gränser och det hade inte far eller mor heller.

— Min herre Jösse Eriksson, fogde i Västerås slottslän, utnämnd av kung Erik nådens år 1413, finner det veterligt att du, Ulf Johannesson, ännu inte betalat dom skatter som är dig lagligt pålagda.

— Ni har tagit nästan alla våra djur och skörden från åkrarna och ni har inte ...

— Du, Ulf Johannesson, har att omgående betala till herr Jösse Eriksson för kungens räkning sex mark silver, fortsatte Wale oberört. Denna skrivelse är daterad den 30 maj nådens år 1434 och har undertecknats av herr Jösse själv.

Han stack papperet framför fars näsa och flinade.

— Ser du det, bonde? Ser du herr Jösse's namnteckning? Om du inte kan läsa kan du väl åtminstone känna igen när en hederlig man skriver sitt namn?

Han flaxade med papperet och far blev svartare och svartare i blicken. Mor viskade och det var bara Magnus som hörde.

— Ulf ... nej ... stilla dig ...

Wale blev myndig igen och sa med hög röst:

— Nå Ulf Johannesson i Asketuna by i Oredals socken, kan du betala din skatt? Har du sex marker i lödigt silver så ta fram dom genast.

Han låtsades vänta på svar, men han visste förstås att en så oerhörd summa pengar kunde inte någon bonde ta fram. Det var en alldeles omöjlig uppgift och far svarade inte heller. Halsmusklerna blev till spända rep.

— Såå? Du kan alltså inte betala din skatt? Eller du kanske inte vill? Du föredrar att ha pengarna nergrävda istället för att uppfylla dina plikter mot dina herrar? Nå, då får du gälda med annat.

Han vände sig om och gav några skarpa order på ett språk som Magnus inte förstod. Fyra av knektarna ställde ifrån sig hillebarderna och gick mot fähuset. Far stod orörlig men följde noga med vad som skedde. Mor blundade och hennes viskningar rörde sig till ord som inte gick att uppfatta ens som viskningar.

Knektarna kom ut från fähuset och de ledde oxen och kon framför sig och slog dem på länden med flatsidan av svärdet för att skynda på dem.

— Du ska ha en häst också, sa underfogden. Var har du hästen, bonde? Har du gömt den går det dig illa.

— Hästen dog i vintras, sa far stelt.

— Då blir du ännu skyldig skatten. Oxen och kon är inte mer värda än fyra marker silver. Du måste ge mig två marker till. Sätt fart nu. Vad kan du erbjuda mig?

Far hade alla musklerna så hårt spända nu att han liknade en knotig trädstam, men hans röst var onaturligt lugn. Magnus, som kände far, visste att när som helst skulle vreden bryta fram och det visste mor också.

— Man får det dubbla och mer till för djuren på marknaden.

— Men vi är inte på marknaden nu, bonde, svarade Wale. Vi är på din stinkande lilla svenska svingård och det är här du ska göra rätt för dig mot dina herrar. Här bestämmer jag priset och jag säger att du ska fram med två marker till i silver.

Far svalde några gånger. Knektarna band oxen och kon vid hästarna i långa rep. Mor kunde inte hålla tillbaka tårarna och Magnus kände också hur det klumpade sig i halsen. Stjärna, som han själv hade fått mjölka de gånger som mor inte kunnat, och oxen som far hade lovat att lära honom att köra.

— Det är vår sista ko och vår sista oxe, sa far och det lät som om orden pressades fram ur honom.

— Har ingen vikt, snäste fogden. Fram med två mark, ditt svenska bondesvin!

— Hur ska vi nu reda oss? fortsatte far. Hur ska vi kunna få mat till oss själva och barnen? Var ska vi få en dragare ifrån? Du dömer oss till svältdöden.

Underfogden skrattade bullrande och pekade på mor.

— Spänn henne för plogen. Svenska kärringar duger bara till att vara dragare till småbondesvin!

Nu kunde Magnus se att far var på bristningsgränsen. Mor sträckte hjälplöst ut handen mot honom och kved:

— Ulf, du får inte ... bringa inte olyckan över oss alla!

Men far hörde henne inte. Han bet ihop tänderna. Plötsligt slog han till underfogden med all kraft mitt i ansiktet och rusade sedan mot knektarna som höll på med de sista knutarna på repen med djuren.

— Ta honom! frustade Wale och kravlade sig upp från marken.

Han blödde våldsamt ur näsan och höll handen för. Mor sjönk ner på farstutrappan och slog förklädet över huvudet som om hon inte ville se och höra mer. Hon stönade och hulkade och var alldeles förtvivlad.

En av knektarna skumpade klumpigt mot far med draget svärd. Far hoppade åt sidan och slog till knekten över handleden så att han tappade svärdet. Far böjde sig ner och tog upp det och tog ett par språng till djuren. Med ett

hugg fick han av repet och tog i den lösa änden och började dra djuren tillbaka mot fähuset.

— Ta honom! tjöt Wale i besinningslös ilska. Vi ska hänga upp honom till rökning!

Två andra knektar drog sina svärd och gav sig på far. Far skuttade vigt undan för den förste och korsade sitt svärd med den andre knektens. Han var ovan att handskas med sådana vapen men han var vild av ursinne och när knekten tog ett steg framåt stötte far till och svärdet trängde in strax ovanför bröstplåten. Knekten tappade sitt svärd, blev stående några ögonblick med vindande ögon och med ens var det alldeles stilla på gårdsplanen och alla stirrade på den sårade knekten. Far stod med svärdet kvar i handen och klingan var röd av blod.

Så föll knekten till marken, tungt och skramlande. Han vältrade sig över på rygg och slog ut med armarna som en fågelskrämma. Det kom en rossling från hans hals. Sedan upphörde de väsande andetagen.

— Grip mördaren! vrålade underfogden i falsett.

Det blev liv i knektarna och de rusade samfällt mot far.

— Spring Ulf! ropade mor gråtande. Fly! Dom dödar dig!

Mor hade rätt och far insåg det. Han kunde inte slåss mot en sådan övermakt. Han släppte svärdet och sprang mot skogsbrynet. Ett par av knektarna följde honom till fots, men de var för tungt rustade för att hinna med. Ett par andra knektar svingade sig upp på hästarna och red mot skogen. Far var redan försvunnen då hästarna nådde brynet.

Wale förmådde inte stå på sina fötter utan måste sätta sig lutad mot husväggen. Han baddade näsan med en vit silkesduk, tittade då och då på den nerblodade duken och stönade och suckade av smärta.

— Mor, viskade Magnus, tror du att ...

— Tyst Magnus, sa mor lågt. Säg ingenting nu. Jag vill inte höra ett ord från dig.

— Men kan far ...

— Tyst! Å Jesus Guds enfödde son, hjälp oss i denna svåra stund.

Hon tittade uppåt som om hon hoppades få svar på sin bön, men där fanns bara de drivande vita vårmolnen mot den ljus blå himlen. Magnus tog mor i handen och hon kramade den hårt hårt. Småsyskonen gnällde och gnydde därinne i stugan, men än var inte tid att se till dem.

Hästarna med knektarna kom skrittande tillbaka från skogen och Wale såg frågande på sina mannar. De sade något som kom underfogden att göra en förtretad grimas. Magnus kände glädjen välla upp inom sig och sa tätt intill mors öra.

— Far kom undan! Han lurade dom. Allt blir bra nu, mor. Dom kan inte döda far och han ...

Mor tryckte sin hand över hans mun och det var en sådan förtvivlan och sorg i hennes ögon att Magnus aldrig hade sett något liknande. Inte ens när två av syskonen dött av feber samma dag för något år sedan.

— Pojke, var alldeles tyst nu. Du begriper ingenting av detta. Allt är förbi för oss. Våra liv är slut. Oss återstår inte mera. Vår resa är fullbordad.

Nej, han förstod inte. Far levde ju? Var inte det huvudsaken? Då kunde väl inte livet vara slut. Och vad menade mor med att säga något så konstigt som att resan var slut? De reste ju inte och hade aldrig gjort det. Han ville fråga, men måste lyda och vara tyst.

Wale fick stöd att komma upp igen och vaggade fram mot mor och han kände hela tiden på sin näsa, som var svullen och blå och blodig. Han såg på mor med så mycket hat att Magnus tyckte att hans djupt liggande små ögon sprutade ormetter.

— Din make är fredlös, sa han gällt, biltog som det också kallas i detta fördömda land. Vem som helst äger rätt att döda honom var han än hittar på honom och jag ska personligen se till att han blir jagad som det skadedjur han är.

Han höjde den knutna näven mot skogen och skrek:

— Om du hör mig Ulf Johannesson ska du veta att vi ska slakta dig som man slaktar en sjuk oxe!

Mor sa ingenting och hon kröp ihop på trappan och tryckte Magnus intill sig. Fogden var inte nöjd. Han ville se henne krypa på marken och be om nåd både för sig själv och den förrymde mannen. Han lutade huvudet över henne och gav henne en våldsam knuff så att hon föll åt sidan.

— Nå din kona? Tro aldrig att du får tillbaka ditt slaktdjur till karl! Först ska vi hänga honom i röken och sen ska vi slakta honom.

Mor låg kvar på sidan och tittade mot marken med ögon som inte tycktes se. Hon fick en ny knuff och Magnus kände att han blev het i hela kroppen. Varför kunde han inte lämna mor i fred när han såg att hon var så olycklig? Vad skulle han ge henne sådana hårda knuffar för? Hon hade väl inte gjort honom något ont? Mor som var den snällaste ...

— Låt bli mor! försökte han säga med djup, manlig röst men den blev till ett ynkligt pipande.

Först nu tycktes underfogden lägga märke till att han över huvud taget fanns. Han granskade pojken med förvånad min. Mor famlade efter hans hand, men Magnus sprang upp och buffade till Wale. Denne blev ännu mer förvånad.

— Vad är det för myggor som surrar? fråste han.

Han struntade i Magnus och vände sig åter till mor. Han lyfte handen för att ge henne en örfil. Magnus tyckte att han inte längre visste vad han gjorde. Vid hans fötter låg en

stor sten. Han böjde sig snabbt ner, grep stenen och slängde den mot underfogden. Stenen träffade mitt på hans redan trasiga näsa och blodet kom forsande igen.

Vad hade han gjort? Magnus fick kallsvett. Kastat sten på kungens egen man? Det var en oförlåtlig synd. Plötsligt tyckte han att lemmarna blev tunga som om det hängde bly på dem. Och mor gjorde ingenting. Det var som om hon inte längre fanns där. Hon andades svagt, men mer var det inte.

— Ta honom! kom det från Wales mun och även om orden blev bluddriga av det forsande blodet var det klara order till knektarna.

Magnus kände en grov hand nafsas efter nackskinnets, men han böjde sig undan och tog några springande steg mot baksidan av huset, men nu var knektarna mer på sin vakt och de spärrade vägen för honom med de långa, vassa hillebarderna.

Han snurrade runt och försökte ta sig mot fähuset istället, men där var andra knektar som bildade kedja. Med ens förstod han att han var inringad. I ett sista försök att slinka undan tog han ett skutt för att hoppa över en av hillebarderna, men han snavade och i nästa ögonblick hade knektarna fått omilt tag i honom. De släpade honom mot underfogden, som var svag och matt av blodförlusten och satt lutad vid ett träd igen, men hans sprutande hat var nu riktat mot Magnus.

— Kan vi inte röka svinet så röker vi svinets unge, väste han. Samla halm i fähuset. Häng upp svinungen i taket med fötterna före. Sen tänder ni eld på halmen!

2

Knektarna samlade ihop halm och torra grenar och la på det stampade jordgolvet i fähuset. Mor satt tyst och såg på och Magnus kunde inte fånga hennes blick. Han var alldeles iskall inom sig. Snart skulle han brännas och hon såg inte ens åt honom. Hennes ögon var tomt riktade ut i luften och hennes händer hängde slappa vid sidorna.

Underfogden hade lugnat sig lite när han åter hade lyckats stoppa blodflödet, men han såg illa tilltygad ut med sin väldiga, svullna näsa och en av knektarna flinade åt honom bakom hans rygg.

Men Magnus kunde inte le åt någonting. Hängas i rep i fötterna ovanför röken som en gammal höna ... kvävas av röken och brännas av hettan ... och sedan inte finnas till mer! Den kalla skräcken vällde över honom. Inte finnas mer. Vad betydde det? Att inte leva, att vara i en annan värld. Prästen hade talat om sådana här saker i sockenkyrkan, men Magnus hade aldrig förstått vad han berättat och ibland hade det varit på latin och då var det ju fullkomligt obegripligt.

— Nu du, mein Knabe, ska du få lära dig vad det kostar att sätta sig upp mot överheten. Precis som ditt svin till far ska få lära sig det när vi kniper honom.

Den knekt som höll honom så hårt var en äldre man med tovig skägg och långt, lika tovigt hår under järnhatten. Magnus vrenskades några gånger, men då tog bara knekten ett hårdare tag i honom.

— Slå repet om svinungens fötter, kommenderade Wale.

Knekten tittade frågande på honom och underfogden upprepade ordern på ett annat språk. Mitt i sin skräck förstod Magnus varför Wale talat svenska först, det var för att Magnus skulle förstå vad som skulle ske med honom och på så vis bli ännu mera rädd.

Wale började bli på gott humör. Han ställde sig bekvämt lutad mot husväggen och la armarna i kors och såg ut att gotta sig i förväg över det spektakel som skulle ske. Magnus skrek och sprattlade när de lyfte upp honom och det kom underfogden att brista ut i dånande skrattsalvor. Hans folk tyckte också det var roligt och de kom med anmärkningar som Magnus inte begrep men som de flinade med sina maskstungna tänder åt.

— Hissa upp honom och låt honom dingla.

Med ett knyck for han till väders och där uppe under taket i fähuset, där det var som högst, snurrade han i repet och hur han än försökte ta sig uppåt med händerna gick det inte. Blodet rusade ner i huvudet på honom på samma sätt som det gjort den gången han försökt lära sig stå på händer och det blev svårt att andas.

— Nå, Knabe, hur är det däruppe? Fryser du? Då ska du snart bli varm.

Wale skrattade igen så att hans stora mage skakade. Nu reste sig mor plötsligt och underfogden tystnade och tittade på henne. Hon höjde på huvudet och så kom ett tunt, högt skrik från hennes strupe och hon skrek och skrek. Det underliga var att det var det enda hon gjorde. Hon stod rak som en fura och det tunna, gälla skriket lät nästan skrämmande.

— Tig ditt åbäke! röt Wale och slog henne på munnen med baksidan av handen.

Hon tystnade genast och satte sig igen, slappt som tidigare och med blicken långt borta i tomhet. Det flimrade för Magnus ögon. Blodet pressade på överallt och han